

משלי פרק ד פסוקים א-ד

- (א) שִׁמְעוּ בָנִים מוֹסֵר אָב וְהִקְשִׁיבוּ לְדַעַת בִּינָה:
 (ב) כִּי לִקְחַת טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרַתִי אֶל תַּעֲזוּבוּ:
 (ג) כִּי בֶן הָיִיתִי לְאָבִי רַךְ וַיַּחֲדֵד לִפְנֵי אָמִי:
 (ד) וַיִּרְנֵי וַיֹּאמֶר לִי יִתְמָךְ דְּבָרֵי לִבְךָ שְׁמֹר מִצְוֹתַי וַחֲיֶיהָ:

רש"י משלי פרק ד

- (א) שמעו בנים מוסר אב – הקדוש ברוך הוא:
 (ב) נתתי לכם – הנביא מתנבא ומדבר בשליחותו של הקדוש ברוך הוא והרי הוא כפיו:
 (ג) כי בן הייתי לאבי – אם תאמר שלמה היה שונא הבריות שהזהירן על הגזל ועל העריות דבר שנפשו של אדם מתאוה להם לכך נאמר כי בן הייתי וגו' רך ויחיד וגו' שהיה אוהב אותי יותר:
 (ד) ויורני – על כך ויוכיחני ויאמר לי יתמך דברי לבך, ולפי שהוכיחני בדברים אלו לכך אני מזהירכם על כך (רבי יוסף קר"א), ד"א כי בן הייתי לאבי, הנביא אומר בן הייתי להקב"ה שהשרה רוחו עלי, ומצינו שקראו הקדוש ברוך הוא לשלמה בן שנאמר אני אהיה לו לאב וגו' (שמואל ב ז):
 רך ויחיד לפני אמי – לאומתי אני נבחר וחביב כבן רך ויחיד לכך ויורני אבי:

רלב"ג משלי פרק ד

- /א/ /שמעו בנים מוסר – השם יתברך שהוא אביכם והנה זה המוסר הוא תורתו שנתן לישראל והקשיבו ושמעו אותה כדי שתדעו בינה כי הוא יישיר אתכם אל הבינה כמו שזכרנו ר"ל כי התורה תישיר בהרבה מדבריה לידיעת הבינה כמו שביארנו בכיארנו לדברי התורה:
 כי לקח טוב – כי כבר נתתי לכם קנין טוב אל תעזבו את התורה שנתתי לכם הנה אלה דברי הש"י ר"ל שאמרם בלשון כאילו הש"י ידבר:
 ואח"כ אמר שלמה, כי בן הייתי לאבי – הנה הייתי בן לאבי ורמז בזה לעם ישראל שהוא בן לש"י היותו נער ורך כשאמר לו הש"י אלו הדברים והייתי אז יחיד לפני אמי כי אומה אחרת לא קבלה התורה זולתי וזה היה בעת קטנותי בצאתי ממצרים כי במעט זמן העתיקני הש"י לאמונתו ולזאת הסבה אמר ג"כ לפי הנמשל הנביא זכרתי לך חסד נעורין ואמר לפני אמי לפי המשל והוא ג"כ לפי הנמשל רמז אל השכל הפועל אשר באמצעותו השפיע הש"י התורה לישראל ובאמצעותו הגיעה הנבואה:
 ויורני – אז הש"י ואמר לי לבך יתמוך דברי ויסמוך אותם בחקרו כראוי על כוונת מצות התורה כי בזה יגלה מה שיש מהשלימות והחכמה הנפלאה בדברי התורה, שמור בלבך דברי מצותי ותשיג בזה החיים האמתיים אשר אין עמה מות:

אלשיך משלי ריש פרק ד

אחר שהזהירנו בלימוד התורה ואשר על ידה נהיה מודרכים בדרכי מישרים, כאשר היחל בא' מהנה אל תמנע טוב מבעליו וכו', הוא ואהבת לרעך כמוך והמשיך המורם ממנה כיוצא בה, כמה מוסרים מסתעפים ממנה, והן אמת כי לא יבצר מחכמי לב מביני מדע, להמציא מרוח מבינתם המצאות מוסר השכל, והיה מקום יאמר איש גם כי נימוסי הדת וחקותיה למעלה משכל אדם הם, אכן במוסרים והדרכות גם אנכי אחזה לי, אם חכם לבי ברוח מבינתי תוכחות מוסר, להוכיח במישור מבלעדי מוסרי התורה:

על כן אמר (א) שמעו בנים וכו'. אומרת רוח הקודש, הלא ראיתם אשר עשה שלמה, כי מא' ממוסרי אבינו שבשמים והוא ואהבת לרעך כמוך, הבין מתוכה וחידיש כמה מסתעפים ממנה כיוצא בו, לכן ממנו תראו וכן תעשו שמעו מוסר אב בתורה, והקשיבו מורם ממנו אשר הרים שלמה ברוח קדשו ובינתו לדעת בינה, שהוא לדעת איזה דרך תתבוננו בה בינה, כי כן תרימו גם אתם מורם ממוסרי התורה כיוצא בה, ולא תמושו ממוסר אב ולא תמציאו מדעתכם דבר מבלעדה, ואל יעלה על רוחך שעל פי התורה ימעטו מוסרי השכל אשר ממנה נקח ונלמוד, מה שאין כן כאשר גם מלבי ארבה להוסיף מבלי הוציא מתוך אמריה:

כי הלא (ב) לקח טוב כלומר ליקוח ולימוד ליקח ממנו לימודים נתתי לכם, לכן תורת אל תעזובו להוציא מלבכם לבדו, וזהו קוראו את התורה לקח:

או יאמר, אל יעלה על לבך לומר, למה יקפיד הוא ית' על תורתו אשר נתן לנו המלוכשת ומוגשמת אצלנו, הלא הבחינה הסודיית אשר לה היא העיקר אצלו ית', אך בדרך הזה מה לו אם כל תבונותינו יהיו ממנה או מרוח מבינתנו, עם היות הבחינה הזאת בלתי מתייחסת אליו, וגם היא כמלבוש בלבד אל תוכיות סודה, על כן אמר כי לקח טוב וכו', כלומר גם הנלקח ונתפס ביד אשר נתתי לכם, שהגשמתיה ככם לכשתלמדוה ולא יעצרכם הגשם הלא טוב הוא, ולא יעלה על רוחכם כי אחר שנתתי והלבשתיה סלקתי ידי הימנה להיותה מלוכשת כי קדוש אני, ואהיה ככל נותן מתנה שמסלק הנותן ידו הימנה, כי גם שנתתי לכם עדיין תורת אל, לכן אל תעזבוה וזהו תורת אל תעזבו, והוא כי גם בזה דבק הסוד והרוחני, כשלהבת הבלתי ממשית הדבקה בגחלתה:

או יאמר, כי הנה בשמות רבה אמרו חז"ל על לקחת מתנות באדם, שהתורה היא מקח ולא בחינם, וזהו לקחת יכול שאתה צריך ליתן דמים ת"ל מתנות, וביארו שם שלא ינכה ה' מזכויותיך בדמי התורה אשר זיכך השי"ת לתת לך כי אם כמתנה, וזה יאמר פה אל תקל בעיניך מעלת תורת אל להדבק בה, כי הלא לקח טוב כלומר דבר הנלקח וטוב, גם אם היה נלקח בעצם הוא טוב, ותראו שנתתי לכם כלומר מתנת חינם בלי ניכוי, אל תזלזל בה על תתי אותה חינם להקטין ערכה, כי הלא תורת אל היא מתיחסת אלי, לכן אל תעזבו לבלתי הבין שלא מתוך אמריה:

(ג) מי לא ידע כי בן היה לאביו, ומה בצע כי נדע שהיה רך ויחיד לפני אמו, ויתכן במה שידענו כי התלמיד יקרא בן מצד הנפש, שיאמר בן הייתי לאבי שזולת היותו אבי מצד

החומר, גם הייתי לו בן שנית מצד הנפש תלמיד אליו. או יאמר בן לאבי, כלומר מתדמה אליו בחכמה כענין מה ברי שכתבנו למעלה בראש הספר, שארז"ל שאמרה בת שבע אוי לי שיאמרו שאתה ברי, כלומר דומה לי ולא לאביך. ושמא תאמר, הלא נער בן י"ב שנה היית במות אביך איך היית איש כערכו, ומה גם שהיית יחיד לאמך והגעגועין ממעטין בחכמה, לז"א אם הייתי רך בשנים ויחיד לגעגועין, היה לפני אמי שלא היה לה זולתי, אך לפני אבי לא הייתי כרך ולא כיחיד, כי רבים אשר אתו רק כבן בין הבנים, וזה ג"כ אפשר ירמוז באמרו כי בן, כלומר בן גדול הנקרא בן הייתי לאבי עם היותי רך בשנים, ואם הייתי רך ויחיד היה לפני אמי, ובהיותי תלמידו או איש כערכו (ד) ויוריני ויאמר לי יתמוך וכו'. לומר, עם היותך חכם ונכון אל ישיאך לבך לדבר ולומר, הלא הורתני לא אסור מן הדבר אשר יגידו לי ואקשיב לדעת בינה, ואבינה מתוך התורה עד אשר יורוני בה רבותי, ולא אמשך אחר רוח מבינתי, והלא כמה פעמים אני שומע ממורי סברות מקובלות מרבים ובלתי מתקבלות לפי שכלי, והלא טוב טוב אגעל בהם ואבחר דרכי, וכענין סברת מואבי ולא מואבית עמוני ולא עמונית, שהיתה קבלה ביד אבנר והיה דוחה אותה דואג בסברות מתקבלות לפי שכלו, אך לא זו הדרך ישכון אור האמת, רק נעשה כמעשה יתרא הישמעלי שחגר חרבו כישמעאל ואמר, כך מקובלני מבית דינו של שמואל, ומי שלא יקבל ידקר בחרב הזה, כי הקבלה לא תמוט, ועלינו מוטל חובת בקש טעם אליה ולא לדחותה חלילה כי לא יבצר טעם, כאשר אז עמדו לא ענו עוד:

ואח"כ הלכו אל שמואל הרמתה והודיעם טעם הדבר, כי ואשר שכר עליך נאמר באנשים שדרכם לשכור ולא נשים כדאיתא במדרש חזית, והן זאת עצת שלמה בחכמתו, אל תחזיק בסברתך אם חכם לבך ותראה סברת הקבלה דחוקה, כי הלא בן הייתי לאבי מתדמה אליו בחכמה, ויוריני הוראת חכמה ויאמר לי כלל גדול, והוא יתמוך דברי לבך, כלומר אם בדברי הקבלה אשר הורתיך תמצא דוחק אל תדחם, רק אדרבה עיין בהם ברוחב לבך ותמוך את דברי וחזקם, וזהו שלא אמר יתמוכו אם היה חוזר אל הדברים שיתמכו את הלב, אך אדרבה אמר כי יתמוך דברי ויחזקם לבך, כי על כל פנים הקבלה אמת, ונתן טעם ואמר שמור מצותי וחיה, כלומר שע"י שומרך מצותי המיוחדים תחיה, ולא על מצוות והדרכות זולתם מלבך, כי החיים האמתיים דבקים במצוות התורה, או בנוסף על פי דרכה ולא במשולל ממנה: